

**Gösterilere Katılmaları Sebebi ile
Terör Suçlusı Sayılan Çocuklar Hakkında
Saha Ziyareti Raporu**

Bu rapor, çocukların bazı gösterilere katılmaları ile ilgili olarak yargılanmaları ve cezaya maruz kalmaları nedeniyle, sorunun nedenleri ve çözüm önerilerini saptamak üzere 9-11 Mart 2009 tarihlerinde Adana ve Diyarbakır, 23-24 Mart tarihlerinde Hakkari illerinde yapılan saha ziyaretleri sonrasında hazırlanmıştır.

Çalışma ziyaretleri, UNICEF Türkiye Temsilciliği ve Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı işbirliğinde gerçekleştirilmiş, gidilen illerde kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının yetkilileri ile görüşülmüştür.

Raporun ilk bölümünde konunun geri planı açıklanmaya çalışılmış, ikinci bölümünde ise sorunlar ve çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

➤ 1. KISIM

➤ .....[1] Genel Bakış

Çocukların gösterilere katılmalarının bir sorun olarak görülmeye başlanması ve gösterilere katılan çocukların tâbi olacakları yasal düzenlemelerin belirlenmesinde 2006 yılında Diyarbakır'da gerçekleştirilen gösteriler önemli bir yer tutmaktadır.

28 Mart 2006 günü Diyarbakır'da, PKK'ya mensup olduğu iddia edilen ve Muş'ta öldürülmüş olan 4 kişinin cenaze törenleri sırasında başlayan gösteriler 29 Mart günü de devam etmiş ve gösteriler sırasında 6'sı 18 yaşının altında 10 kişi hayatını kaybetmiştir.¹

[5]

Başbakan Sayın Recep Tayip Erdoğan 1 Nisan 2006 tarihinde olaylarla ilgili olarak bir açıklama yaparak, şunları söylemiştir: "*Annelere babalara sesleniyorum. Çocuklarını sokaklara dökenler, terör örgütleri tarafından kullanılmasına fırsat verenler, yarın ağlamanız boş yere olacak. Güvenlik güçlerimiz çocuk da olsa, kadın da olsa kim olursa olsun eğer terörün maşası haline gelmişse, gerekli müdahale ne ise bunu yapacak. Hiçbir demokrasi standardı bu tür şiddet olaylarına müsaade etmez.*"²

1 Barolar Çocuk Hakları Komisyonları 28.3.2006 Tarihlerinde Diyarbakır'da Gerçekleşen Gösteriler Hakkında Çocuk Merkezli İnceleme Ve Tespitlere İlişkin Rapor

2 Radikal Gazetesi 1.4.2006 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=183107>

Bu olayları takip eden günlerde, çocukların özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanmalarını sağlamak üzere Terörle Mücadele Kanunu'nda değişiklik yapılmasını öngören bir Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine getirilmiş ve Tasarı 29.6.2006 tarihinde kabul edilerek, yürürlüğe girmiştir.

2006 yılında Türkiye'de 27 ilde 18 yaşının altında 295'i erkek, 9'u kız, 304 çocuk "terör suçları"³ sebebiyle gözaltına alınmıştır.⁴ Bu gözaltına alma işlemlerinden, 13 tanesi Adana'da, 198 tanesi ise Diyarbakır'da gerçekleşmiştir.⁵ 2007 ve 2008 istatistikleri henüz yayınlanmamıştır.

Aynı yıl içerisinde "terör suçları"⁶ kapsamında 18 yaşından küçük 719 çocuk hakkında özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde dava açılmıştır. 2007 yılında ise bu sayı Türkiye genelinde 869'a yükselmiştir.⁷

[6]

---

3 Güvenlik Birimlerine Gelen Getirilen Çocuk İstatistikleri'nde yasa dışı gösterilere katılmak bazen 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanuna muhalefet, bazen de TCK 220 ve 314. maddelerinin ihlali anlamında terör suçu olarak sınıflandırılmaktadır. Güvenlik Birimlerine Gelen Getirilen Çocuk İstatistiklerinde 2911 sayılı Kanuna muhalefet hiç yer almamaktadır. Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen suç tipleri ise yasal tanımları ya da madde numaraları ile değil, güvenlik birimlerinin yapmış olduğu sınıflandırmaya göre yer almaktadır. Bu nedenle burada sadece güvenlik birimlerince terör suçu olarak sınıflandırılmış eylemler dolayısıyla gözaltına alınmış çocuk sayıları yer almaktadır.

4 Güvenlik Birimlerine Gelen Getirilen Çocuk İstatistikleri – 2006 TÜİK

5 Bu istatistikler 27 ili kapsamakta ve Hakkari ili bunlar içerisinde yer almamaktadır.

6 Bu sayıların yer aldığı kaynakta "terör suçları"; Terörle Mücadele Kanunu'na muhalefet suçları, TCK 301, 220 ve 314. maddeleri kapsamındaki eylemleri içerecek biçimde kullanılmaktadır.

7 Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin tarafından bir soru önermesine verilen 06.02.2009 tarihli yanıt.

2006 – 2008 arasında gerçekleştirilen çok sayıda gösterilerden biri Şırnak'ın Cizre İlçesi'nde 15 Şubat 2008'de gerçekleşmiş ve gösteride 15 yaşındaki Yahya Menekşe isimli bir çocuğun polis panzeri tarafından ezilerek hayatını kaybettiği iddia edilmiştir.

Son olarak, 2009 yılında Nisan ayında Hakkari'de gösteriler sırasında 14 yaşındaki S.T.'nin polis tarafından beyin kanaması tehlikesi oluşturacak biçimde dövüldüğü, 14 yaşındaki Abdulsamet Erip'in dereye düşerek hayatını kaybettiği, 8 yaşındaki Maziye Aslan'ın ise Van'da polis panzeri altında kalarak hayatını kaybettiği iddia olunmuştur.

2006 yılından bu yana özellikle 21 Mart Nevruz Bayramı, 15 Şubat Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının yıl dönümü gibi belirli günlerde veya çeşitli basın açıklamaları ve mitingler sonrasında çok sayıda çocuğun gözaltına alınmalarına, tutuklanmalarına ve hapis cezasına mahkum edilmelerine tanık olunmaktadır.

Bu süreçte zarar gören çocukların durumu hakkında duyarlılık yaratmak ve kanun değişikliği konusunda bir kamuoyu oluşturmak üzere çeşitli sivil toplum kuruluşlarınca çalışmalar yürütülmektedir. İnsan hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşları davaları izlemekte ve raporlandırmaktadır. Ayrıca, pek çok sivil toplum kuruluşunun katılımı ile Çocuklar İçin Adalet Girişimi oluşturulmuştur.⁸

---

8 Çocuklar İçin Adalet Girişimi'ni oluşturan kuruluşlar: Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi, Başak Kültür ve Sanat Vakfı, Çocuklar Aynı Çatı Altında Derneği (ÇAÇA), Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOCA), Diyarbakır Barosu, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Çocuk Müd., Eğitim Sen Genel Merkezi, Gündem Çocuk: Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma, Uygulama ve Uygulamaları İzleme Derneği, Irkçılığa ve Milliyetçiliğe Dur De Girişimi, İnsan Hakları Derneği, İstanbul Çocuk Hakları Aktivistleri Grubu, MAZLUMDER, Özgürlüğünden Yok

↘ ..... [2] Sorunun Yasal Arka Planı

Sorun çocukların şiddet içeren gösterilere katılmaları ve sonrasında gözaltına alınmaları, tutuklanmaları ve hapis cezalarına maruz kalmaları olarak tarif edildiğinde, sorunun geri planındaki hukuki düzenlemeleri ikiye ayırarak incelemek gerekir.

Bunlardan ilki çocukların kendilerine özgü mahkemeler yerine, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanmasını öngören düzenlemeleri içerir. İkinci başlıkta ise çocukların eylemlerine uyan suç tipinin tasnifinde kullanılan yasal düzenlemeler ele alınmaktadır.

[2.1] Çocuklara özgü mahkeme kuralı ve özel yetkili mahkemelerde yargılanma

[8]

Türkiye’de çocukların kendilerine özgü mahkemelerde yargılanması prensibi ilk olarak 1979 yılında kabul edilen 2253 sayılı “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun” ile kabul edilmiştir. Ancak bu Kanun, çocuk mahkemelerinin görev alanını 15 yaşından küçük çocuklar ve genel mahkemelerin görev alanına giren suçlar ile sınırlandırmıştır. Buna göre 15 yaşından büyük çocuklar, genel mahkemelerde, Devlet Güvenlik Mahkemeleri’nin görev alanına giren suçlar ile itham edilen çocuklar ise Devlet Güvenlik Mahkemeleri’nde yargılanmaktaydı (madde 6). 30.07.2003 tarihinde yapılan bir Kanun değişikliği ile bu istisna kaldırılmış ve suç ve yaşa

dayalı herhangi bir ayırım olmaksızın bütün çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanması esası benimsenmiştir.

Aynı tarihlerde Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü tarafından bir Çocuk Koruma Kanunu tasarısı hazırlamak üzere çalışmalar başlatılmış, hazırlanan Kanun Tasarısı 3.7.2005 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiş, 15.7.2005 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun da, suç ve yaş ayrımı yapmaksızın bütün çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanması esasını benimsemiştir.

Ancak 29.6.2006 tarihinde Terörle Mücadele Kanunu 9. maddesine getirilen bir ek fıkra ile Çocuk Koruma Kanunu'nda benimsenen ve çocukların kendilerine özgü mahkemelerde yargılanmasını öngören yaklaşımdan vazgeçilmiştir. Bu değişiklik; 15 yaşın üzerindeki çocuklar hakkında Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki eylemler nedeniyle açılan davaların, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen ağır ceza mahkemelerinde görülmesi kuralını içermektedir.

Aynı Kanun değişikliğinde, Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili olarak hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi, verilen hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi ve ertelenmesi yasaklanmıştır. Kanun, bu yasağın 15 yaşını doldurmuş bulunan çocuklar için de uygulanması esasını benimsemiştir.

Yasa değişikliği öncesi ve sonrasında ceza mahkemelerinde yargılanan çocukların yaş grupları ve mahkeme türlerine göre dağılımı **Tablo 1**'de yer almaktadır.

[Tablo 1] Yıllara göre çocuk mahkemeleri ve özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanan çocuk sayıları⁹

Yaş	Çocuk mahkemesi		Çocuk ağır ceza mahkemesi		Diğer mahkemeler		CMK 250. maddesi gereğince özel yetkili ağır ceza mahkemesi		Genel ağır ceza mahkemesi	
	12-15	16-18	12-15	16-18	12-15	16-18	12-15	16-18	12-15	16-18
2005	12146	20036	6600	31302	17107	66429	9	141	816	4331
2006	18483	48962	2494	9266	9398	46812	38	436	791	4422
2007	13412	30412	576	3482	11464	46218	11	889	753	4061

Türkiye genelinde 2005 yılında toplam yargılanan çocuk sayısı 158,917 iken, 2006'da 141,102, 2007'de ise 111,278 olmuştur. Bu istatistiklere göre 2007 yılında kendilerine özgü mahkemelerde yargılanmayan çocuk sayısı 63,396'dır. Bu da 2007 yılında yargılanan çocuklardan % 56'97 sinin kendilerine özgü mahkemede yargılanmadığı anlamına gelmektedir. Bu çocuklardan 900'ü özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanmıştır. Bu da yargılanan çocukların % 0,8'nin özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılandığını göstermektedir.

2005 yılında CMK 250. maddesinde öngörülen özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanan çocukların 100,000 çocuk nüfusundaki sanık sayısı 1 iken, bu oran 2006 yılında 5'e, 2007 yılında ise 12'ye yükselmiştir.¹⁰ Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde ise düşüş söz konusu olmuştur. 2005 yılında çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargılanan

9 Bu veriler Adalet İstatistikleri kullanılarak hazırlanmıştır. http://www.adli-sicil.gov.tr/istatistik_2007/çocuk/çocuk1c-2007.pdf

10 http://www.adli-sicil.gov.tr/istatistik_2007/çocuk/çocuk1c-2007.pdf

çocukların 100,000 çocuk nüfusundaki sayısı 365, 2006 yılında 130, 2007 yılında ise 56'dır. Çocuk mahkemelerinde ise bu oran 2005 yılında 310, 2006 yılında 747, 2007 yılında ise 600 olarak tespit edilmiştir.

[2.2] Eyleme uyan suç tipinin belirlenmesi

Gösterilere katılan çocuklar hakkında açılan davalar TCK'nın 152/1-a, 220, 314/2, TMK 7/2 maddelerine ve 2911 Sayılı Yasa'ya muhalefetten açılmaktadır.

Türk Ceza Kanununun 220. maddesi “suç işlemek amacıyla örgüt kurma” suçunu düzenlemektedir. Buna göre:

- a. Örgüte üye olma eylemi bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır. Kanun, örgüte üye olmakla birlikte örgüt adına suç işleyen kişilerin de, örgüte üye olmak suçundan cezalandırılmasını öngörmektedir.
- b. Örgütün silahlı olması halinde, verilecek ceza dörtte birinden yarısına kadar artırılabilecektir.
- c. Örgütün veya amacının propagandasını yapmak ise, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2007/9-282 sayılı ile 04.03.2008 tarihinde verdiği karar dayanak gösterilerek Türk Ceza Kanunu 314. maddesinin gösterilere katılan bütün çocuklar hakkında uygulandığı iddia edilmektedir. Bu kararda Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 314. maddede “örgütün faaliyetleri doğrultusunda işlenen suçlarda ayrıca bir sorumluluk esasının kabul edildiği” görüşünden hareketle, bir gösteri ile ilgili olarak örgütün genel çağrısının

bulunmasını, bu gösteriye katılanlar bakımından örgüt adına hareket etme eylemi için yeterli delil olarak nitelmiştir.

Bu karar hukukçuların itiraz noktalarından bir diğerini oluşturmaktadır. Görüşme yapılan hukukçular bir çocuğun gösteriye hangi saikle katıldığını ispat etmenin mümkün olmadığını belirtmektedirler. Yapılan görüşmelerde çocukların da katıldığı gösterilerin hepsinin aynı nitelikte olmadığı, farklı biçimlerdeki bütün gösterilerin tek tip bir yasadışı gösteri gibi gösterildiği ve algılandığı belirtilmiştir. Sözü edilen gösteri biçimleri:

- Mahalle arasında gelişen protesto eylemleri,
- DTP, İHD gibi yasal örgütlerin basın açıklamasına izin verilmemesi veya basın açıklaması sonrasında yürümeye izin verilmemesini protesto,
- Abdullah Öcalan'ın yakalanması, cenazelerin verilmesi gibi bazı olayları protesto gösterileri,
- Nevruz benzeri kutlama gösterileri,
- Parti mitingleridir.

Yapılan görüşmelerde bu gösterilere çocukların katılma biçimlerinin tek kaynaktan yönlendirme gibi algılanmasının doğru bir tespit olmadığına dikkat çekilmiş ve çocukların çok farklı sebeplerle gösterilerin içinde bulunabileceği vurgulanmıştır:

- Bazı çocuklar zaten sokaktalar, gösteriler sırasında da kendiliğinden orada oluyorlar,
- Çocuklar için bu tür etkinlikler neredeyse tek eğlence biçimi,
- Çocuklar için taş atma vb. hareketler görüşlerini ifade

etmenin ve bir şeyi protesto etmenin bilinen tek biçimi ve onlara tanınan başka bir görüş ifade etme yolu yok,

- Çocuklar içinde buldukları koşullar nedeniyle tepkilerini böyle dile getiriyorlar,
- Çocuklar örgüt tarafından bu gösterilere çağrılıyor,
- Çocuklar aileleri tarafından yönlendiriliyorlar.

Konunun tarafları arasında bu görüşler değişiklik göstermekle birlikte, herkesin istisnasız üzerinde birleştiği görüş, çocukların hiç yoksa bir kısmının tamamen oyun saiki ile hareket ettikleridir. Bu tezi doğrulayan şu gerekçeler gösterilmektedir:

- Çocukların bazılarının babaları korucu veya polis,
- İfadelerinde okuyup polis, öğretmen ve benzeri kamu görevlerinde görev almak isteyen çocuklar bulunmaktadır,
- Aynı çocuklar gösteri sonrasında polisle birlikte konser vermekte veya top oynamaktadır.

[13]

2006 yılında Türk Ceza Kanunu'nun 220. maddesine muhalefetten açılan toplam 1,237 davanın 215'i 18 yaşının altındaki çocuklara yöneliktir. Bunlardan 20 çocuk 12-15 yaş grubunda, 195 çocuk ise 16-18 yaş grubundadır. 2007 yılında açılan toplam 1,232 davanın ise 207 tanesi 18 yaşın altındaki çocuklara yöneliktir. 12-15 yaş grubu çocuklar hakkında bu maddenin ihlali sebebiyle 17 dava açılmıştır. 16-18 yaş grubu içinse 190 dava açılmıştır.¹¹

---

11 <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-6037c.pdf>

[14]

2006 yılında TCK 220. maddesi ile ilgili 12-15 yaş grubunda hiç mahkûmiyet veya beraat kararı verilmemişken, 16-18 yaş grubunda 6 mahkumiyet, 9 beraat kararı verilmiştir. 2007 yılında 12-15 yaş grubunda 1 mahkumiyet, 5 beraat kararı bulunmaktadır. Aynı yıl 16-18 yaş grubunda 14 mahkûmiyet, 42 beraat kararı bulunmaktadır.

Türk Ceza Kanununun 314. maddesi; devletin güvenliğine ve anayasal düzene karşı suç işlemek amacıyla silahlı örgüt kurulması ve yönetilmesi suçunu düzenlemektedir. Bu suç için öngörülen ceza 10 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasıdır. Bu örgüte üye olanlara verilecek ceza ise 5 yıldan 10 yıla kadar hapis cezasıdır.

2006 yılında Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesine muhalefetten açılan toplam 1,145 davanın 198'i 18 yaşının altındaki çocuklara yöneliktir. Bunlardan 19'u 12-15 yaş grubuna 179 tanesi ise 16-18 yaş grubuna yöneliktir. 2007 yılında açılan 1,094 davanın 215 tanesi 18 yaşının altındaki çocuklara yöneliktir. 12-15 yaş grubu çocuklar hakkında bu maddenin ihlali sebebiyle hiç dava açılmamıştır. 16-18 yaş grubu içinse 215 dava açılmıştır.

2006 yılında TCK 314. maddesi ile ilgili 12-15 yaş grubunda hiç mahkûmiyet veya beraat kararı verilmemişken, 16-18 yaş grubunda 3 mahkumiyet, 22 beraat kararı verilmiştir. 2007 yılında 12-15 yaş grubunda 1 beraat; 16-18 yaş grubunda ise 31 mahkumiyet, 50 beraat kararı bulunmaktadır.

Türk Ceza Kanunu 152/1a maddesi kamu malına zarar vermeyi düzenlemekte ve bu fiili gerçekleştirenler için 1 yıldan 6 yıla kadar hapis cezası verilmesini öngörmektedir.

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun'a muhalefet ise, izinsiz gösteri ve yürüyüş yapmayı ifade etmektedir. Bu eylemler için öngörülen ceza ise 1 yıl 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezasıdır.

Terörle Mücadele Kanunu 7/2 maddesi ise, terör örgütünün propagandasını yapma suçunu düzenlemekte ve bu suçu işleyenler hakkında 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası verilmesini öngörmektedir.

Çocuklar yukarıda açıklanan suçların bir veya birkaç tanesinden, çok yüksek ceza talepleri ile yargılanabilmektedir. Aşağıda bunu açıklamak üzere bir örnek yer almaktadır.

Sayın Başbakan'ın kente geldiği gün, gerçekleştirilen eylemlere katıldığı iddia edilen çocuklar (Ş.B. (13), E.B. (13), V.D. (13), Ö.S. (14), M.A. (14) ve Ş.A.(14)); kentin farklı bölgelerindeki yasadışı gösterilere katılmak, güvenlik güçlerine taş atmak, lastik yakmak, yasadışı poster ve döviz açmak, lastik yakanlara gözcülük yapmak, polis araçlarının camlarını kırmak, yolu trafiğe kapatmak, Öcalan lehine slogan atmak ile suçlanmakta ve bu suçların iddianamede şu şekilde yer aldığı belirtilmektedir:

- Kurulan silahlı örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemiş olmak nedeniyle “örgüt üyesi gibi” cezalandırılma (5 yıldan 10 yıla kadar hapis),
- Suçun terör örgütünün eylemi kapsamında işlenmesi nedeniyle cezanın yarı oranında artırılması,
- Terör örgütünün propagandasını yapmak (1 yıldan 5 yıla kadar hapis),
- Yasadışı toplantının dağılması sırasında mukavemet etmek (5 yıldan 8 yıla kadar hapis).

Böylece çocukların toplam 13 yıldan 28 yıla kadar hapisle cezalandırılmaları istenmiş olmaktadır. Çocukların yaş durumlarına göre bu cezada indirim yapılacak olmakla birlikte 12-15 yaş grubunda indirim oranı olan ½ uygulandığında 6 yıl 6 aydan 14 yıla kadar; 16-18 yaş grubunda indirim oranı olan 1/3 uygulandığında ise yaklaşık 9 yıldan 18 yıla kadar hapis cezası söz konusu olabilecektir.

[16]

Çocukların yetişkinler gibi yargılanması ve verilecek cezaların ertelenmesinin veya seçenek yaptırımlara çevrilmesinin yasaklanması, caydırıcı olma niyeti ile açıklanmaktadır. Oysa, aşağıda yer alan örnekler ve verilerden de görüleceği üzere, terör suçları ile ilgili olarak 2005 – 2007 arasında çocuklar hakkında açılan dava sayılarında bir artış meydana gelmiştir.

Çocukların yaşları ve eylemleri ile verilen cezalara ilişkin örnekler şöyledir;¹²

1. A.T. (17), terör örgütü PKK'nın kuruluş yıldönümü dolayısıyla düzenlenen gösterilere katılması sebebiyle, örgüt üyeliği suçundan 3 yıl 1 ay 15 gün,

---

12 Sivil toplum kuruluşlarınca hazırlanan raporlardan alınmıştır.

2. B.Y. (16), terör örgütü PKK'nın kuruluş yıldönümü dolayısıyla düzenlenen gösterilere katılması sebebiyle örgüt propagandası yapmak suçundan 1 yıl,
3. T.T. (16), M.M. (14), A.B. (16), ve S.T. (13), Özgür Yurttaş Derneği'nin açılış töreninin ardından yapılan gösteriye katılmaları sebebiyle örgüt üyeliği suçundan 3 yıl 1 ay 15 gün,
4. M.G. (16), H.D. (17), ve A.T. (17), Abdullah Öcalan'ın yakalanışının yıldönümü dolayısıyla Şakirpaşa Mahallesi'nde yapılan gösteriye katıldıkları gerekçesiyle örgüt üyeliği suçundan 3 yıl 1 ay 15 gün,
5. A.T. (16), ve S.T. (17), Mimar Sinan Açık Hava Tiyatrosu'nda yapılan Nevruz mitinginde yasadışı slogan atıkları, Öcalan'ın resmini taşıyarak örgüt propagandası yaptıkları gerekçesiyle örgüt propagandası yapmak suçundan 1 yıl,
6. V.Ç. (17), ve Ö.Ç. (17), Barbaros Mahallesi'nde lastik yakıp, slogan atıp, polisler taş atıkları gerekçesiyle örgüt üyeliğinden 4 yıl 2 ay,
7. M.A.A. (17), örgüt propagandası yapmak suçundan 1 yıl,
8. M.M. (15), ve M.K. (16), DTP'nin, Bağımsız Milletvekili Nazmi Gür'e destek amaçlı düzenlediği mitinge katılarak yasa dışı slogan atmak ve örgüt propagandası yapmak suçundan 1 yıl hapis.

Belirtilen karar örneklerinde en düşük ceza 6 ay hapis cezası, en yüksek ceza ise 8 yıl olarak görülmektedir. Ayrıca, farklı zamanlarda birden fazla gösteriye katılmış olan çocukların toplam cezalarının, bu miktarların çok daha üstünde olma ihtimali de bulunmaktadır. Raporlarda çocukların adları kısaltma biçiminde yer aldığı için, takibi

[18]

mümkün olamamaktadır. Örneğin Adana’da 2008 yılında verilen kararlara ilişkin sivil toplum kuruluşlarının raporunda yer alan Ö.Ç. ve V.Ç. gibi kısaltmaların aynı çocukların isimleri olması durumunda bu çocuklar hakkında 2008 yılı içinde en az iki ayrı gösteriye katılmak sebebiyle dava görülmüş ve karar verilmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Rapora göre 28.12.2007 tarihinde katıldıkları gösteriler ile ilgili kovuşturma sonucunda 4 yıl 2 ay, 23.3.2008 tarihinde katıldıkları gösteriler ile ilgili kovuşturma sonucunda ise 1 yıl hapis cezası almış olma ihtimalleri bulunmaktadır. Bahsedilen dönem yaklaşık 3 aylık bir dönemdir. Gösterilerin 2006 yılından bu yana devam ettiği düşünülürse, çok daha yüksek ceza miktarları ile karşı karşıya kalan çocukların bulunduğu düşünülebilir. Bu riskle karşı karşıya olan çocukların da araştırılması gerektirmektedir.

Çocukların ağır cezalar ile karşılaşmasına neden olan 4 temel ceza düzenlemesine göre 2006 – 2007 yıllarında yargılanmalar ve verilen kararların sayıları **Tablo 2**’de yer almaktadır.

[Tablo 2] *TMK, TCK 301, 314. maddesi ve 220. maddesinden açılan dava sayısı*¹³

Yıllar	Toplam	TMK’ya muhalefet		TCK 301. madde		TCK 314. madde		TCK 220. madde	
			16-18	12-15	16-18	12-15	16-18	12-15	16-18
2005		-	-	1	20	2	105	8	109
2006	719	6	293	0	7	19	179	20	195
2007	869	7	431	0	9	0	215	17	190

13 Bu veriler, Adalet İstatistiklerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

▼ ..... [3] Sorunun Uygulamalardan Kaynaklanan Yönleri

[3.1] Gözaltına alınanın son çare olarak kullanılmaması

Görüşülen hukukçular ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri, gösterilere katılan çocuklar bakımından gözaltına alınanın tek çare olarak ve yaygın biçimde kullanıldığını ileri sürmektedirler. Kolluk kuvvetleri ise, olaylara karışan pek çok çocuk bulunduğunu, bunlardan çok azı hakkında soruşturma başlatıldığını görüşündeler.

İnsan Hakları Derneği Adana Şubesi verilerine göre;¹⁴ Adana’da son 11 ayda 264 çocuk gözaltına alındı, 69’u tutuklandı; 105 çocuk savcılıktan, 95 çocuk ise gözaltı biriminden serbest bırakıldı.

[19]

2006 yılında Adana ilinde suç işlediği iddiası ile emniyet birimlerine gelen ve getirilen çocuk sayısı 2,729 olup; bu çocuklardan 2,648’i erkek, 121’i kız çocuktur. Bu çocukların ilk üç sırada yer alan suç tiplerine göre dağılımı 2006 yılı içerisinde şöyledir: 832 çocuk hırsızlık suçlaması ile, 666 çocuk yaralama iddiası ile, 241 çocuk oto hırsızlığı ve otodan hırsızlık suçlaması ile gözaltına alınmıştır. Bu istatistiklerde 27 ayrı suç tasnifi yapılmış ve bir de diğer kategorisi oluşturulmuştur. Bu suçlama ile gözaltına alınan çocuk sayısı itibariyle “terör suçu” 2006 yılında Adana ilinde 23. sırada yer almaktadır.

---

14 İnsan Hakları Derneği Adana Şubesi’nin 29.11.2008 tarihli basın açıklaması

2007 ve 2008 yıllarına ait resmi istatistikler yayınlanmadığı için tam bir karşılaştırma yapılamamaktadır. Ancak Adana ilinde Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü'ne gelen ve getirilen çocuklara ait istatistikler üzerinde değerlendirme olanağı bulunmaktadır. Buna göre 2008 yılında emniyet birimlerince suç işledikleri iddiası ile yakalanarak gözaltına alınmış olan 1,106 çocuktan, 173'ü terör eylemleri ve izinsiz gösteri düzenlemek suçlaması ile gözaltına alınmıştır, ayrıca yakalama sebebi savcılıkça verilen yakalama emri olarak bildirilmiş olan dolayısıyla yönetilen suçlama bilinmeyen 69 çocuk bulunmaktadır. Adana ilinde suç işlediği iddiası ile emniyet birimlerine gelen ve getirilen çocukların ilk üç sırada yer alan suç tiplerine göre dağılımı 2008 yılı içerisinde şöyledir: 414 çocuk hırsızlık suçlaması ile, 173 çocuk terör eylemleri ve izinsiz gösteri düzenlemek iddiası ile, 137 çocuk uyuşturucu bulundurmak iddiası ile gözaltına alınmıştır. Adana ilinde 2006 yılı ile 2008 yılı arasında emniyet birimlerince gözaltına alınan çocuk sayılarında düşüş görülürken, terör suçlaması ile gözaltına alınan çocuk sayısında ciddi bir artış bulunmaktadır.

2006 yılında Adana'da emniyet birimlerince terör suçlaması ile gözaltına alınan çocukların toplam emniyet birimlerince gözaltına alınan çocuklara oranı % 0,4 iken; 2008 yılında bu oran % 15,6'ya yükselmiştir.

Güvenlik Birimlerine Gelen ve Getirilen Çocuk İstatistikleri 2006 verilerine göre 27 ilde "terör suçları" iddiası ile gözaltına alınan 304 çocuğun yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 3'de yer almaktadır.

[Tablo 3] 2006 yılında “terör suçları” iddiası ile gözaltına alınan çocukların yaşlarına göre dağılımı¹⁵

Yaş	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Gözaltına alınan çocuk sayısı	1	1	3	2	7	33	43	90	79	45

Güvenlik birimleri, çocuk yaştakilerin gözaltına alınmaları ile ilgili eleştirileri, şiddet içeren gösteriler sırasında gözaltına alınan kişinin yaşının her zaman kolay tespit edilememesi ve gösterilere katılan çocuklara oranla gözaltına alınan çocuk sayısının azlığı ile yanıtlamaktadırlar. Güvenlik birimleri, ancak çok fazla olaya karışmış olanların gözaltına alındıklarını belirtirken, konu ile ilgili diğer taraflar gözaltına almaların her zaman sabit bir suçlamaya dayanmadığını ileri sürmektedir. Bazen olay sonrası eylemciler dağılırken yolda görülen çocukların da gözaltına alınabildikleri, son olaylardan sonra mahallelere gelen polisin çocukların ellerine bakarak elinde taş izi olanları gözaltına aldığı ve polis tarafından tutulan yakalama tutanağının da suçluluğa karine teşkil edecek biçimde kullanıldığı bazı görüşülenler tarafından iddia edilmektedir.

[21]

[3.2] Yaşam hakkı ihlalleri, işkence ve kötü muamele iddiaları

Gösteriler sırasında veya sonrasında yapılan gözaltı işlemleri sırasında kolluk güçlerinin kötü muamele ve keyfi uygulamalarına ilişkin çeşitli şikayetler bulunmaktadır. Öte yandan gösterilere müdahale sırasında hayatını kaybeden veya yaralanan pek çok çocuk bulunmaktadır. Çocuklar

¹⁵ Güvenlik Birimlerine Gelen ve Getirilen Çocuk İstatistikleri 2006 - TÜİK

İçin Adalet Çağrıcıları Grubu tarafından temin edilen bilgiye göre 2000 – 2009 yılları arasında güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu hayatını kaybeden çocuklar:

2000	▼	Serdar Günerci	(17)	Diyarbakır
		Welat Şedal	(10)	Yüksekova
		İsmail Şedal	(8)	Yüksekova
2004	▼	Uğur Kaymaz	(12)	Mardin (21 Kasım)
2006	▼	Abdullah Duran	(9)	Diyarbakır (29 Mart)
		Enes Ata	(8)	Diyarbakır (30 Mart)
		Erkek	(8)	Diyarbakır (30 Mart)
		Fatih Tekin	(3)	Batman (Mart)
		Ahmet Araç	(17)	Mardin (Mart)
		Mahsum Mızrak	(17)	Diyarbakır (3 Nisan)
		Emrah Fidan	(17)	Diyarbakır (3 Nisan)
		Mizgin Özbek	(10)	Batman (5 Eylül)
2008	▼	Yahya Menekşe	(12)	Şırnak (15 Şubat)
2009	▼	Abdülşamet Erip	(14)	Hakkari (23 Nisan)

[22]

Adana'da son 11 ayda gözaltına alınan 40 çocuğa gözaltına alınma esnasında ve polis otosunda dayak atıldığı iddiası ile İnsan Hakları Derneği'ne başvuruda bulunulurken, 20 çocuğun da adliyeye getirilirken kollarına kelepçe vurulduğu anlatılmaktadır.¹⁶

Avukat Çemşit Tabak'ın İHD Adana Şubesi'ne yaptığı başvuruda, müvekkili olan çocuklara gözaltına alınma esnasında dayak atıldığını, bu dayak ve işkenceden dolayı

---

16 İnsan Hakları Derneği Adana Şubesi'nin 29.11.2008 tarihli basın açıklaması

müvekkillerinin vücutlarının çeşitli yerlerinde morluklar ve darp izlerinin olduğunu, müvekkillerinin bu durumu savcılık ifadeleri esnasında da dile getirdiğini bildirdiği ileri sürülmektedir.¹⁷ Bu başvuruya konu çocukların yaşları ve tutukluluk hallerine ilişkin bilgiler şöyledir: Ü.B. (16 yaşında tutuklandı), R.S. (16 yaşında tutuklandı), V.Y. (16 yaşında tutuklandı), M.Ö. (16 yaşında tutuklandı), O.S. (16 yaşında), B.Ö. (15 yaşında tutuklandı), SK (16 yaşında tutuklandı), İ.G. (15 yaşında tutuklandı), M.O. (16 yaşında tutuklandı), Ö.Ö. (15 yaşında tutuklandı), M.K. (16 yaşında tutuklandı), İ.D. (16 yaşında tutuklandı), Ş.A. (16 yaşında tutuklandı), L.Ö. (14 yaşında), Mahir Özdemir (13 yaşında), D.Ç. (13 yaşında), E.A. (13 Yaşında), Ö.D. (14 yaşında), C.K. (14 yaşında), İ.S. (13 yaşında), S.Ö. (13 yaşında).

[23]

Aynı raporda, L.Ö., Ş.Ö. ve Ş.A.'ya ilişkin bireysel başvurulara dayalı verilen bilgide, yakalama anında saçlarından sürüklendiği, copla vurulduğu ve küfür ve hakaret edildiği iddia edilmektedir. Bir başka başvuruya dayalı olarak ise Seyhan Belediyesi İlkokulu 7. Sınıf öğrencisi B.E.'nin (14) 12.11.2008 günü sabah saat 10.00 sularında derste bulunduğu sırada sınıfından gözaltına alındığını ileri sürülmektedir.¹⁸

Mazlum-Der Diyarbakır Şubesi'nin Çocuk Hakları Raporu'nda yer alan 3.2.2009 tarihli bir haberde Van ilin-

---

17 Kaynak: İHD Adana Şubesinin Adana'da Ekim Ayında Yapılan Gösterilerde Gözaltına Alınanlara İşkence ve Kötü Muamele Yapıldığına İlişkin Araştırma ve İnceleme Raporu

18 İHD Adana Şubesi 13.11.2008 tarihli açıklama

de gözaltına alınan M.B.'nin (13 yaşında) kaba dayak ve tacize maruz kaldığı iddiası ile İHD Van Şubesi'ne başvurduğu bildirilmektedir.

Sağlık mazeretlerinin dikkate alınmadığına ilişkin iddialara da örnekler verilmektedir.¹⁹ Diyarbakır'daki gösterilerde gözaltına alınıp tutuklanan ve halen Diyarbakır E Tipi Cezaevi'nde tutulan 15 yaşındaki Ş.A.'nın epilepsi hastası olduğu, bunun bildirilmesi ve doktor raporlarının sunulmasına rağmen, adli tıp uzmanınca "ilaçlarını kullanmaya devam etmesi halinde gözetim altında tutulmasında sakınca yoktur" raporu verildiği ve bu rapora dayalı olarak da Mahkemenin tahliye taleplerini reddettiği ileri sürülmektedir.

Uzun süren duruşmalar da çoğu kez, kötü muamele yasağını ihlal edici nitelikte olabilmektedir. Görüşmeler sırasında tanık olunan davada, çocuklar adliyeye sabah getirilmiş, duruşma ise ancak akşamüzeri başlayabilmişti. Bu sırada çocuklar, kendilerine yeterli yiyecek verilmediğini bildirmektedirler.²⁰

[3.3] Mahkemelerin tutuklama ve hapis cezasına son çare olarak başvurmadığı iddiası

Gözaltına alma konusunda olduğu gibi tutuklama ve hapis cezasına hükmetme konusunda da ÇHS 37. maddesi ve Çocuk Koruma Kanunu'nun 4. maddesinde yer alan "son çare" kuralına uyulmadığı iddia olunmaktadır. Aşağıda yer alan istatistiksel veriler, güvenlik birimlerine gelen ve

---

19 <http://www.polisgazetesi.com/yazdir.asp?ID=586>

20 Radikal Gazetesi 20.4.2009

getirilen çocuklar sayısında ve oranındaki artışların, hakkında dava açılan veya karar verilen çocuklar bakımından söz konusu olmadığını göstermektedir. Bu da, gözaltıların son çare olarak kullanılmadığını düşündürmektedir. Aynı zamanda bu sayılar özellikle Türk Ceza Kanunu'nun 314. maddesinin ihlal edilmesi sebebiyle açılan davalarda da ciddi bir artış olduğunu da ortaya koymaktadır.

Resmi olmayan bir kaynaktaki²¹ Ağustos 2008 – Şubat 2009 arasında Diyarbakır, Adana, Gaziantep ve Şırnak'ta 251 çocuk hakkında, "örgüt üyesi olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek"ten dava açıldığı ve bu çocuklardan 198'inin halen Diyarbakır ve Adana başta olmak üzere farklı illerdeki cezaevlerinde tutuklu olarak bulundurulduğu ileri sürülmektedir. Baro kayıtlarına göre, son bir yıl içinde Diyarbakır'daki olaylarda "Terörle Mücadele Yasası'na muhalefet" suçundan gözaltına alınan 497 çocuk için avukat talep edildiği bildirilmektedir.

[25]

Adli istatistiklerde suç türlerine göre tutukluluk durumuna ilişkin veri bulunmadığından bu konuda bir değerlendirme yapılamamıştır. Ancak ziyaret edilen illerde, tutukevlerinin kapasitesinin üzerinde dolu olduğu, Diyarbakır E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda tutuklu bulunan çocukların bir koğuştaki 30-35 kişi kaldıkları, "terör suçları" sebebiyle tutuklanan çocukların koğuşlarında mevcudun 17-24 arasında değiştiği hem çocuklar hem de avukatlar tarafından dile getirilmiştir.

Haklarındaki davalar 2008 yılı içerisinde karara bağlanmış çocukların tutukluluk sürelerine ilişkin örnekler:

---

21 Sabah Gazetesi 6.2.2009

1. M.Y. (16 yaşında) 9.3.2008 tarihinde gösterilere katılmak, molotof kokteyl ve taş atmak suçlaması ile tutuklandı. 6 ay örgüt propagandası yapmaktan, 3 yıl 9 ay da örgüt üyeliğinden toplam 4 yıl 3 ay hapis cezası verildi. (Tutuklanma tarihi 19.3.2008; tutukluluk süresi 2.5 ay)
2. A.B. (15 yaşında) 9.3.2008 tarihinde gösterilere katılmak, molotof kokteyl ve taş atmak suçlaması ile tutuklandı. 6 ay örgüt propagandası yapmaktan, 3 yıl 9 ay da örgüt üyeliğinden toplam 4 yıl 3 ay hapis cezası verildi. (Tutuklanma tarihi 19.3.2008; tutukluluk süresi 6 ay)
3. F.S. (17 yaşında) 22.2.2008 tarihinde Gaziantep'te düzenlenen eylemlere katılmak, slogan ve taş atmak iddiası ile 5 yıl hapis verildi. (Tutuklanma tarihi 23.2.2008; tutukluluk süresi: İHD Adana Şubesi tarafından hazırlanan rapor anında (Ocak 2009) halen tutuklu)
4. A.B. (17 yaşında) 22.2.2008 tarihinde Gaziantep'te düzenlenen eylemlere katılmak, slogan ve taş atmak iddiası ile 5 yıl hapis verildi. (Tutuklanma tarihi 23.2.2008; tutukluluk süresi: İHD Adana Şubesi tarafından hazırlanan rapor anında (Ocak 2009) halen tutuklu)
5. U.E. (14 yaşında) 21.3.2008 tarihli Nevruz gösterilerine katılmak, slogan atmak ve Jandarma'ya taş atmak gerekçesi ile 3 yıl 1 ay 15 gün hapis cezası verildi. (Tutuklanma tarihi: 28.3.2008; tutukluluk süresi 4 ay 20 gün)
6. E.T. (16 yaşında) 21.3.2008 tarihli Nevruz gösterilerine katılmak, slogan atmak ve Jandarma'ya taş atmak gerekçesi ile 4 yıl 2 ay hapis cezası verildi. (Tutuklanma tarihi: 28.3.2008; tutukluluk süresi 4 ay 20 gün)
7. C.D. (16 yaşında) 21.3.2008 tarihli Nevruz gösterilerine katılmak, slogan atmak ve Jandarma'ya taş atmak gerekçesi ile 4 yıl 2 ay hapis cezası verildi. (Tutuklanma tarihi: 28.3.2008; tutukluluk süresi 4 ay 20 gün)

Örneğin F.A. toplam cezası olan 8 ayın 6'sını tutuklu geçirmiş bulunmaktadır. Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı bir ceza nedeniyle 6 ay tutuklu kalmak, özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlerin son çare olması ve mümkün olan en kısa sürede sona erdirilmesi prensibi ile çelişkilidir. Bu sürelerde çocuklar okula devam edememektedirler. Yapılan görüşmelerde, tutukluluk öncesi okula giden çocukların uzun süren tutukluluktan sonra tahliye olduklarında okul ile bağlarının zayıfladığına ve bazen de tamamen koptuğuna ilişkin gözlemler aktarılmıştır.

Bazen de mahkemelerin iddianameleri, disiplin soruşturması yapılması talebi ile okula gönderdikleri bildirilmiştir.

Bir başka raporda S.K., A.Y., M.K. ve F.E. isimli 4 çocuğun 29.10.2008 tarihinde Tarsus'ta yapılan gösterilerde gözaltına alındığı Mart 2009'da Rapor düzenlendiğinde hala tutuklu oldukları ve 6 aydır mahkeme önüne çıkarılmadıkları iddia edilmektedir.

[27]

Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri çocuklarla ilgili olarak, suç türü ve yaş ayrımına göre tutuklu ve hükümlü sayılarını içermediğinden, bu suçlar sebebiyle hakkında tutuklama kararı verilmiş olan çocuklarla ilgili bir değerlendirme yapma olanağı bulunmamaktadır.

Ancak açılan dava sayıları ve mahkemelerin verdikleri karar sayıları üzerinden cezalandırma eğilimi hakkında bir değerlendirme yapma olanağı bulunmaktadır.

Gözaltına alınan çocukların yetişkinlere oranında yükselme varken, açılan davalar bakımından aynı eğilimin bulunmadığı görülmektedir.

2006 yılında Terörle Mücadele Kanunu'na muhalefet iddiası ile hakkında dava açılan yetişkin sayısı 3,708, çocuk

sayısı ise 299'dur. Bu yıl hakkında TMK'ya muhalefet nedeniyle dava açılan çocukların yetişkinlere oranı % 8.6'dır. 2007 yılında ise, aynı suçlama ile hakkında dava açılan yetişkin sayısı 7,275, çocuk sayısı 438, hakkında dava açılan çocukların yetişkinlere oranı ise % 6'dır. Diğer suçlarda yetişkinlere oranda büyük bir değişiklik gözlenmemektedir. TCK 314. maddesi gereğince 2006 yılında 2,860 yetişkin ve 198 çocuk hakkında dava açılmış olup, çocukların yetişkinlere oranı % 6.9'dur; 2007 yılında ise bu oran % 6.5 olmuştur. TCK 220. maddesine göre 2006 yılında hakkında dava açılan yetişkin sayısı 8,167 iken, çocuk sayısı 215'tir ve çocukların yetişkinlere oranı % 2.6'dır. 2007 yılında ise sayılar 8,921/207 olarak değişmiş ve oran % 2.3'e düşmüştür.

[28]

2006 – 2007 yıllarında hakkında dava açılan çocuk sayısı yükselirken, hakkındaki dava karara bağlanan çocuk sayısında düşüş görülmektedir. Kararlar incelendiğinde ise, erteleme vb. mahkûmiyet ve beraat dışındaki karar türlerinde düşüş, beraat ve mahkûmiyet karar oranlarında ise yükselme söz konusudur. Örneğin 2006 yılında TMK'ya muhalefet suçundan yargılanan 335 çocuktan % 2.99'u hakkında mahkûmiyet, % 4.3'ü hakkında beraat, % 89.85'i hakkında diğer kararlar verilirken; 2007 yılında bu oran % 47 mahkûmiyet, % 18.53 beraat, % 33.3 diğer kararlar şeklinde değişmiştir.

Mahkemelerin karar eğilimindeki değişikliği anlamak için yetişkin sanıklar hakkında aynı yıllarda verilen kararlara bakılabilir. 2006 yılında Terörle Mücadele Kanunu'na muhalefet sebebiyle yetişkinler hakkında verilen toplam karar sayısı 3,683 olup, bunlardan 599'u mahkûmiyet, 317'si beraat, 2,767'si diğer kategorisinde yer almaktadır. 2007

yılında toplam karar sayısı 4,536 olmuş, bunlardan 1,505'i mahkûmiyet, 600'ü beraat, 2,431'i diğer kategorisinde yer almıştır. Yetişkinler hakkındaki kararların yıllar içerisinde toplam karara oranı ise şöyle bir değişiklik göstermiştir: 2006 yılında TMK'ya muhalefetten verilen toplam kararın % 16.2'si mahkûmiyet, % 8.6'sı beraat, % 75'i diğer iken; 2007 yılında bu oran % 33 mahkûmiyet, % 13.2'si beraat, % 53 diğer olarak değişmiştir.

Bu yıllar içerisinde karara bağlanan dava sayısı ve karar türlerine göre dağılımı ise Tablo 4'te yer almaktadır. Burada da görüleceği üzere dava açılan çocuk oranında yetişkinlere göre düşüş yer alırken mahkûmiyet oranlarında artış söz konusudur. Yetişkinlerde TMK'ya muhalefet suçundan verilen mahkûmiyet oranı % 16.2'den % 33'e çıkmış, yaklaşık iki kat bir artış olmuştur. Çocuklarda ise % 4.7'den % 47'ye yükselmiş, yaklaşık 10 kat artmıştır.

[29]

[Tablo 4] *Yıllara, karar bağlanan dava sayısına ve karar türlerine göre dağılım²²*

Yıllar	Toplam	TMK'ya muhalefet			TCK 301. madde			TCK 314. madde			TCK 220. madde		
		Mahkûmiyet	Beraat	Diğer	Mahkûmiyet	Beraat	Diğer	Mahkûmiyet	Beraat	Diğer	Mahkûmiyet	Beraat	Diğer
2006	551	10	14	301	3	10	32	3	22	40	6	9	101
2007	487	110	43	79	3	2	4	31	50	17	15	47	86

Davaların daha iyi hazırlanması gibi faktörler göz önünde bulundurulabilecekse de, çocuklar hakkında verilen beraat kararı oranındaki artış, mahkûmiyet kararlarındaki

22 Bu veriler Adalet İstatistikleri esas alınarak hazırlanmıştır.

artışın sadece bu sebebe dayandırılmayacağını göstermektedir.

Çocukların, gösterilere katılmaları ve bazı olayları protesto etmelerini, yasa uygulayıcıların Devlet'e ve onunla özdeşleşerek kendilerine yönelik bir saldırı gibi algıladıkları ve bu nedenle de hoşgörüsüz davrandıkları düşüncesi iddia edilmektedir. Bu görüşü desteklemek üzere, çocuklara karşı suç işleyen kamu görevlilerinin cezasız kalması örnek gösterilmektedir. Aynı zamanda da TESEV tarafından 2007 yılında yapılan araştırma sonucunda yayınlanan Yargıda Algı ve Zihniyet Kalıpları Raporu görüşü destekler bir referans olarak kullanılmaktadır. Derinlemesine görüşme tekniği kullanılan ve 51 hakim ve savcı ile gerçekleştirilen bu araştırmada "insan hakları devletin güvenliği açısından tehdit oluşturabilir mi" sorusunu "evet" diye yanıtlayanların oranı % 51'e ulaşırken; "hayır" diye yanıt verenlerin oranının ise, % 28'de kaldığı rapor edilmektedir. "Devlete karşı işlenmiş suçlar ile devlet görevlileri tarafından işlenmiş suçlara yargının yaklaşımında bir farklılaşma eğiliminden söz edilebilir mi", sorusuna ise % 45, "evet, maalesef var"; % 24 ise "evet, olması da lazım" yanıtı verildiği belirtilmektedir.

Ayrıca, Diyarbakır ve Adana gibi birkaç il dışında çocukların tutuldukları kurumlarda yetişkinlerle temaslarının önlenemediği, bazı illerde ise yetişkin koşullarında kaldıkları iddia olunmaktadır.

➔ 2. KISIM

ÖNERİLER

Bu kısım, yapılan görüşmelerde ifade edilen görüşler ve sivil toplum kuruluşlarının yazılı önerileri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

ÖNERİ 1 Öncelik çocukların yaşama hakkının güvence altına alınmasına verilmeli ve çocuğa karşı işkence ve kötü muamelenin önlenmesin için bu tür eylemlere karşı “0” tolerans prensibi ile hareket edilmelidir.

Gösteriler ve sonrasında yapılan müdahalelerin çocukların yaşam haklarına yönelik ciddi bir tehlike oluşturduğu görülmektedir. Bu üzerinde durulması ve önlenmesine yönelik tedbirler bakımından zaman kaybedilmeden harekete geçilmesi gereken bir durumdur. Gösteriler ve bunların yarattığı tehdit her ne olursa olsun, kamu gücünü kullananlar tarafından çocukların kötü muameleye maruz bırakılmaları, dövülmeleri ve ölümlerine sebebiyet verecek müdahaleler ile karşı karşıya bırakılmaları kabul edilemez. Bu ilke, bu alanda çalışan herkesin görevini yerine getirirken dikkate alacağı birinci prensip olarak kabul edilmelidir. Bu raporda yer alan bütün diğer öneriler de bu sonucu

sağlamaya yönelik olmakla birlikte, diğer önerilerin tam olarak hayata geçirilmesine kadar beklenemeyeceğinden, çocuk ölümleri ve yaralanmalarını engelleyecek kısa vadeli bir eylem planı bulunmalıdır. Kısa vadede çözüm sağlayacak tedbirlerden biri kamu otoritelerinin bu konuda net bir tavır almalarıdır.

Sorumlu kurumların yetkilileri ile bir toplantı yapılarak konu değerlendirilmeli ve bu konuda kendileri ile sürekli bir işbirliği yapılmalıdır.

ÖNERİ 2 Çocukların kendilerine özgü mahkemelerde, kendilerine özgü usullerle yargılanmalarının sağlanması için gerekli yasal değişiklik yapılmalı ve çocuk mahkemeleri yaygınlaştırılmalıdır.

[32]

Hem uygulamacılar hem de konu ile ilgili uzmanlar, gösterilere katılan çocukların yetişkinler gibi yargılanması ve cezalandırılmasını ikinci kez çocuğun mağdur edilmesi olarak görmekte ve çocukların kendilerine özgü mahkemelerde yargılanmaları için gerekli yasal değişikliklerin yapılmasını önermektedir. Bu amaca ulaşılabilmesi için hem birden fazla yasal değişiklik yapılması hem de çocuk mahkemelerinin yaygınlaştırılması ve gerek personel gerekse alt yapı eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir.

Terörle Mücadele Kanunu 9. ve 13. maddeleri değiştirilmelidir.

B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 40. maddesi, çocukların kendilerine özgü kanunlar ile kendilerine özgü mahkemelerde yargılanmalarını adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak kabul etmektedir. Anayasa'nın 90. mad-

desi gereğince, Türkiye tarafından imzalanmış ve onaylanarak yürürlüğe girmiş bulunan Sözleşme, iç hukuk hükümü niteliğindedir. Bu nedenle, çocukların kendilerine özgü mahkemelerde yargılanma hakkı, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesinde yer alan adil yargılanma hakkının bir unsuru olan "kanunla kurulmuş, tarafsız ve bağımsız yargı yerinde yargılanma" hakkının da koruması altındadır. T.C. Anayasası'nın 141. maddesi de "küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulmasını" öngörmektedir. Bu düzenlemeler çerçevesinde, Terörle Mücadele Kanunu'nun 9 ve 13. maddeleri, çocukların yetişkinler ile aynı mahkemelerde ve aynı usuller ile yargılanmalarını öngörmesi sebebiyle B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa'nın 141. maddesine aykırıdır.

Terörle Mücadele Kanunu'nun 9 ve 13. maddeleri aynı zamanda ayrımcılık yasağı (ÇHS md. 2), eşitlik ilkesi (Anayasa md.10), çocuğun yararına önceliğin verilmesi ilkesi (ÇHS md. 6, ÇKK md.4), hukuk devleti ilkesi (Anayasa md.2) ve hiç kimsenin kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka yerde yargılamayacağı ilkesine (Anayasa md.37) de aykırılıkla eleştirilmektedir.¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de 2008 yılında Güveç v. Türkiye davasında, 15 yaşında bir çocuğun Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanmasını incelemiş ve İHAS 6. maddesine aykırılık tespit etmiştir.

---

1 Terörle Mücadele Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un Çocuk Hakları Bağlamında Değerlendirilmesine Dair Rapor, İstanbul Barosu Yayınları Mart - 2007

Terörle Mücadele Kanunu'nun 13. maddesi ise, hapis cezasının bir başka yaptırıma çevrilmesini ve ertelenmesini yasakladığından, B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 37. maddesinde yer alan özgürlüğü kısıtlayıcı tedbir ve cezalara son çare olarak başvurulması ilkesi ile çelişkili olup, uygulamada çocukları ceza hukuku müdahalesi karşısında alternatifsiz bırakmaktadır.

Ayrıca bazı uygulamacılar, çocukların gösterilere katılmalarının örgüt üyeliği gibi cezalandırılmasına neden olan Türk Ceza Kanunu'nun 220 ve 314. maddeleri ile Terörle Mücadele Kanunu'nun 5 ve 7. maddelerinin de değiştirilmesini talep etmektedirler. Bu maddelerin uygulamasında çocuklar aleyhine doğan sonuç dikkate alınarak, çocuklara uygulanmaları bakımından bir istisna getirilmesi veya bu maddelerin değiştirilmesi seçenekleri tartışılmalıdır

[34]

Çocukla ilgili suçlar bakımından “çok suçta tek sorumluluk ilkesi” kabul edilmelidir.

Diğer yandan, aynı nitelikteki eylemi birden fazla kez tekrarlayan çocuklar, çok ağır cezalara maruz kalma riski altındadır. Bunun önlenmesi de, çocuk adalet sisteminin önemli ilkelerinden biri olan çok suçta tek sorumluluk ilkesinin yasa ile kabul edilmesiyle mümkün olabilecektir.

Özetle çocukların kendilerine özgü mahkemelerde yargılabilmeleri ve özgürlüğün kısıtlanmasının son çare olması ve mümkün olan en kısa süre ile sınırlı olmasını sağlamak için aşağıdaki yasal düzenlemelerin yapılması gerekir;

- a. Bütün çocukların çocuk mahkemelerinde yargılabilmesi için Terörle Mücadele Kanunu değiştirilmeli

ve bütün illerde çocuk mahkemelerinin ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin kuruluşu tamamlanmalıdır.

- b. Çocuklar için hapis cezasının son çare olması ve önceliğin çocuğun yararına verilebilmesi için, Türk Ceza Kanununun cezaya alternatiflerin uygulanmasını engelleyen hükmü (31.md.) değişmeli ve çok suçta tek sorumluluk illesi benimsenmelidir.

Çocuk mahkemeleri yaygınlaştırılmalı / yaygınlaştırma planı kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

[2.1] no.lu başlıkta ve **Tablo 1**'de verilen sayılar göstermektedir ki, yargılanan çocuklardan %0,8'i özel yetkili ağır ceza mahkemesinde yargılanmaktadır. Ancak %45 gibi önemli bir kısmı ise genel mahkemelerde yargılanmaktadır. Bu da göstermektedir ki, Terörle Mücadele Kanunu'nda değişiklik yapılsa ve çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanmaları kuralı benimsenmiş olsa bile, bütün illerde çocuk mahkemesi ve çocuk ağır ceza mahkemesi kurulmadıkça çocukların çocuk mahkemelerinde yargılanması sonucuna ulaşamayacaktır. Örneğin, çok sayıda çocuğun bu tür davalara maruz kaldığı illerden biri olan Adana'da çocuk ağır ceza mahkemesi bulunmamaktadır.

Bu nedenle aynı zamanda bütün illerde çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin kuruluşu da talep edilmelidir.

Bunun yanı sıra hükümet, çocuk mahkemelerinin yaygınlaştırma stratejisi ve bir eylem planı hazırlama konusunda desteklenmelidir.

ÖNERİ 3 Uygulamaların çocuğun ihtiyaçları ve çocuk adalet sisteminin temel prensiplerine uygun olarak yapılması sağlanmalı ve çocuklarla ilgili işlemlerde hukuka aykırılıklarla mücadele edilebilmelidir.

Yapılan görüşmelerde sorunun çözümünde, kamu görevlilerinin yasalara uygun hareket etmesinin çok önemli bir rol oynayacağı dile getirilmiştir. Çocuklara özgü usullerin uygulanmasının, çocukların bu gösterilere katılma sebeplerini anlamaya çalışan bir yaklaşım ve şefkatli bir tutumun önemi sıklıkla vurgulanmıştır. Pek çok kişi kanunların ve uygulamaların çocuğa özgü olmasının onları suça teşvik etmeyeceği, aksine kurallara uygun hareket etmeye teşvik edici olacağı görüşündedir. Bu görüşe örnek olarak da polisle top oynayan çocukların daha sonra gösterdikleri tutum gösterilmektedir. Kamu gücü kullananların yasaya uygun hareket etmesi, bütün bunlardan bağımsız olarak insan haklarının ve çocuk haklarının korunmasının asli unsurlarından biri olduğu için de vazgeçilemeyecek bir taleptir.

[36]

Uygulamada, kolluk tarafından aile ziyaretleri ve okullarda bilgilendirme yapılması, çocukların RAM'lara yönlendirilmesi gibi bu amaca yönelik çabaların da bulunduğu görülmekte ancak bunların güçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bazı uygulamaların bireysel tutumlardan kaynaklandığı dikkate alınarak, hassas noktalarda görev verilecek insanların, toplum psikolojisini ve sorunları bilen, çözüm üretebilen, şefkatle yaklaşabilecek kişilerden seçilmesi de öneriler arasında yer almaktadır.

Gerek olaylar sonrasında gözaltına alma aşamasında kolluk kuvvetlerine ait araçlarda, gerekse gözaltı birimlerinde, nakil araçlarında, tutukevinde işkence ve kötü muamele yapıldığına ilişkin iddialar ile kelepçe takma uygulamalarına ilişkin iddiaların ciddiyetle incelenmesi ve faillerine yaptırım uygulanması, bu sorunla mücadele açısından önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Duruşma nakil araçlarında çocukların yetişkinlerle birlikte bulunmaları, uzun süre duruşma beklemleri, bu süre zarfında aç kalmaları, havalandırma ve diğer ihtiyaçları bakımından uygun olmayan ortamlarda bekletilmeleri ciddi olarak incelenmesi gereken hak ihlalleri iddiaları arasında yer almaktadır.

Bu çerçevede uygulamada aşağıdaki kurallara uygun davranılmasının sağlanması talep edilmektedir;

- Çocuklara müdahale edecek polisler çocuk şube müdürlüğüne bağlı birimlerden seçilmeli,
- Çocukların yakalamadan sonra önce TEM veya genel kolluk birimlerine götürülmeden çocuk şube müdürlüğüne götürülmesi ve derhal cumhuriyet savcısı önüne çıkarılmaları sağlanmalı,
- Gözaltına alınan çocukların ailelerine derhal haber verilmesi, uzmanlardan destek almaları ve avukatlarıyla derhal görüştürülmeleri sağlanmalı,
- Avukatlara soruşturma aşamasında dosya inceleme yetkisi verilmeli,
- Tutuklama yerine adli kontrol uygulamalarına öncelik verilmeli ve bunun için uygun adli kontrol hizmetleri sağlanmalı,
- İddianamelerin okula gönderilmesi gibi eğitim hakkına zarar verici uygulamalar izlenmeli,

- Çocukların tutukevinde yetişkinlerle birlikte tutulmaları ve duruşmalara yetişkinlerle birlikte sevk edilmeleri engellenmeli,
- Duruşma bekleyen çocuklar için uygun bekleme yerleri tahsis edilmeli ve bu süre içerisinde temel ihtiyaçlarının karşılanması sağlanmalı,
- Bu süreçte yasaya uygun hareket edildiğinden emin olunmasını sağlamak üzere etkili bir izleme ve denetim mekanizması geliştirilmelidir.

Kamu gücü kullananların yasalara uygun hareket etmelerini sağlamak üzere yapılacak izleme değerlendirmeye sivil toplumun katılımını sağlamak üzere il ve ilçe insan hakları kurulları ile ortak bir çalışma yapılması düşünülebilir. Bu çerçevede, izleme için temel oluşturacak göstergeleri belirlemek üzere bir çalışma yapılması da yararlı olacaktır.

[38]

ÖNERİ 4 Çocukların eğlenme, dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme, spor yapma gibi ihtiyaçlarını karşılayacak hizmetler sunulmalıdır.

Çocukların bu eylemlere katılma biçimleri konuşulurken, sıklıkla çocukların bunu bir oyun gibi algıladıkları ve zaten başkaca bir oyun oynama veya boş zaman değerlendirme olanaklarının bulunmadığı dile getirilmiştir. Buna ek olarak da çocukların genellikle zamanlarını sokakta geçirdikleri, bu nedenle de sokakta gerçekleşen eylemin içinde olmalarının kaçınılmaz olduğu da sıklıkla ileri sürülen görüşler arasındadır.

Yerel yönetimler, merkezi yönetimin il müdürlükleri ve sivil toplum örgütleri arasında sağlanacak işbirlikleri ile çocuk-

lar için spor ve kültürel faaliyet alanlarının yapılmasının önemi herkes tarafından vurgulanmaktadır. GAP Eylem Planı'nın, genel olarak bölgesel kalkınma odaklı olması bakımından özellikle Diyarbakır'da kamu kurumlarında bu alanda yeni projeler yapılmasını teşvik ettiği gözlenmektedir.

Proje kapsamında yürütülecek çalışmaların başlıca hedefleri şöyle belirlenmiştir:

1. Okulöncesi eğitimde %50, zorunlu eğitimde %100, ortaöğretimde %90 okullaşma oranına ulaşılabilecektir,
2. Yükseköğretimde beşeri ve fiziki kalitenin artırılması, öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının ülke ortalamasına yaklaştırılması, öğretim elemanı sayısının ve yurt kapasitesinin artırılması,
3. İşgücü eğitim programları ve mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması, valiliklerin bu hizmetlerdeki rolünün artırılması ve il özel idarelerinin bütçelerine ek kaynak sağlanması,
4. Sağlık hizmetlerinde beşeri ve fiziki alt yapının güçlendirilmesi (örn. 10,000 kişiye düşen yatak sayısının 20'ye yükseltilmesi), aile hekimliği uygulamasının yaygınlaştırılması.

[39]

Projede her ilde, Çocuk ve Gençlik Merkezi, Sevgi Evleri ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi kurulması öngörülmüştür. Çocuk Okuma Odaları ve Gençlik ve Kültür Evlerinin güçlendirilmesi ve kurumsallaştırılması ve her ilde Gençlik Merkezi kurulması planlanmaktadır. Özellikle göçle gelen kesimler olmak üzere kentlerin az gelişmiş bölgelerinde yaşayanların kente entegrasyonu ve toplumsal uyumunu sağlamaya yönelik olarak Toplum Merkezleri

(TM) ve Aile Danışma Merkezlerinin (ADM) yeni bir yapılanmayla daha etkin ve nitelikli hizmet sunan bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir. TM ve ADM'lerin nüfus oranları ve göç durumu dikkate alınarak sayılarının artırılması ve faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, burada çalışan personel sayısı ve niteliğinin artırılması planlanmaktadır.

Ancak eylem planının; kültürel ve sportif faaliyetlerin il ve ilçelerde birer tesis kurma biçiminde öngörülmesi, toplum merkezlerinin çok sınırlı sayıda planlanmış olması, kısacası bu faaliyetlerin çocuklar ve dezavantajlı durumdaki kadınlar bakımından kolay ulaşılabilir nitelikte olmaması, tam anlamıyla ilde duyulan ihtiyaca yanıt verilebileceğine yönelik kaygı duyulmasına neden olmaktadır. Öte yandan GAP Eylem Planı, Hakkari gibi pek çok ili de kapsamaktadır.

[40]

Bu nedenle bu alanda yapılacak çalışmaların başında, ildeki ilgili kuruluşlar arasında işbirliklerinin güçlendirilmesi ve il yöneticilerinin çocuklar ve gençlerin yararlanabilecekleri sosyal ve kültürel hizmetleri yaygınlaştırmak konusunda desteklenmeleri gelmelidir. Bunun için il düzeyinde çalıştaylar ve yerel projeler yapılması düşünülebilir.

Bu sorunun çözümünde önemli bir katkı sağlayacak olan bu tür hizmetlerin bütün çocukların yararlanabilecekleri biçimde sunulması, sorunu çözenin bir aracı olmasının ötesinde çocuklar için çok önemli bir hakkın gereğinin yerine getirilmesidir. Bu nedenle de, bu konunun üzerinde ciddiyetle durulması gerekir.

Bir görüşmecinin ifadesi bu yaklaşımı açıklar niteliktedir: "Göç edenlerin yerleştikleri mahallelere, çocuklar için al-

ternatif hizmetler götürülmeli, onların bazı hizmetlerden yararlanmak için bir yerlere gelmesi beklenmemeli. Bu yöntem denendi ve işlemediği görüldü. Kamu kurumlarının halkın bulunduğu yerde hizmet sunuyor olması gerekir.”

Bu yaklaşım hem bölgede yaşayan herkes tarafından hem de merkezi yönetimde yer alan kişiler tarafından da desteklenmektedir.² Aynı zamanda da çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetlere yatırım yapılması, bu sorunun çözümüne ilişkin talepler arasında yer almaktadır: Eğitimin kaliteli ve parasız olması, çocuk ihtiyaçlarına yönelik hizmetler için bütçenin ve uzman sayısının artırılması gibi.

ÖNERİ 5 Sorunun siyasi, sosyal ve ekonomik boyutu fark edilmeli ve siyasi, sosyal ve ekonomik çözümler üzerinde çalışılmalıdır.

[41]

Bütün bu söylenenler ile birlikte konunun siyasal, sosyal ve ekonomik yönünün de ihmal edilmemesi gerekir. Çocukların sürekli şiddet uygulanan bir ortamda büyümeleri ve bu durumda da tepkilerini şiddet içeren bir biçimde dile getirmesini önlemenin zorluğuna dikkat çekilmektedir. Görüşülenlerin üzerinde birleştikleri tespitlerden biri, çocukların yaşadıkları sosyal çevrenin ekonomik ve sosyal yönden yoksunlukları olmuştur. Örneğin, Adana’da 20,000 tuvaleti olmayan ev bulunduğu, 90,000 evin tuvaletinin ise bahçede olduğu bildirilmiştir.

---

2 TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Zafer Üskül’ün açıklaması, Radikal Gazetesi 4.12.2008

2008 Mayıs ayında yayınlanan GAP Eylem Planı'nın, Diyarbakır'da bu bakış açısı ile hazırlanan çalışmalara hem motivasyon hem de kaynak sağlamakta olduğu görülmektedir. Gerek Diyarbakır Valiliği, gerekse Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, yapılması planlanan aktivitelerin GAP Eylem Planı çerçevesinde desteklenmesini beklemektedir. Eylem Planı, Türkiye nüfusunun %10'unu içeren 9 ili kapsamaktadır (Adıyaman, Diyarbakır, Mardin, Batman, Gaziantep, Kilis, Şırnak, Siirt, Şanlıurfa). Planın hedefi, bölge ortalamalarını yıllık gelir, istihdam, eğitim gibi alanlarda Türkiye ortalamasına yükseltmek olarak ifade edilmektedir. 2008 – 2012 yıllarını kapsayan Planda, sosyal gelişimin desteklenmesine yönelik faaliyetlere 2,698,152,000 TL ayrılmış bulunmaktadır.

[42]

Ancak, TESEV tarafından hazırlanan “Kürt Sorununun Çözümüne Dair Bir Yol Haritası: Bölgeden Hükümete Öneriler” (2008) başlıklı raporda GAP Eylem Planı'nın gerek kapsamı gerekse hazırlık yöntemi nedeniyle, bölge halkı tarafından Kürt Sorunu'nun çözümüne dönük bir politika olarak algılanmadığı ileri sürülmektedir. Plan, bölge halkının açlık, barınma gibi günlük ve ertelenemez sorunlarına ilişkin bir çözüm önermemesi, bölgedeki adaletsiz toprak dağılımı, zorunlu göç, koruculuk, mevsimlik göç, köye geri dönüş konularına hemen hiç değinmemesi nedeniyle eleştirilmektedir. Raporda, GAP Eylem Planı'nın olağanüstü hal uygulanmış bulunan bütün illeri kapsaması önerilmektedir. Bu nedenlerle, raporun GAP İdaresi ile paylaşılması ve İdarenin bundan sonra yapılacak çalışmalara katılımının sağlanması da yararlı olabilir.

Çocukların bu tür olayların içinde bulunmalarının nedenleri ve bu sebeple zarar görmelerini engellemek üzere kullanılacak yöntemler tartışılırken bölgede yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik sorunların çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini görünür kılmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bölgede yaşanan sorunların çocukları nasıl etkilediğini görmek ve bunu engellemenin yollarını araştırmak üzere bir çalışma başlatılması, örneğin bir arama konferansı düzenlenmesi kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından önerilmektedir.

[43]

ÖNERİ 6 Çocuğun toplantı ve gösteri düzenleme ve katılma hakkı ve risklerden korunmasına yönelik önlemler konusunda duyarlılık artırılmalıdır.

Bu konu çalışılırken sorunun arka planını oluşturan bazı farklı bakış açılarını da dikkate almak gerekmektedir. Çocukların bir gösteriye katılıyor olma halinin bizzat kendisi, bu eylemin nedeni ve niteliğine bakılmaksızın tehlike olarak algılanmaktadır. Buna bir de terörle mücadele bakış açısı eklendiğinde çocuklar kolaylıkla terör suçlusu olarak

adlandırılabilir. Bu nedenle, bakış açıları ve tutumlar üzerinde çalışmadan, sadece yasa değiştirmekle sorunu çözmek mümkün görünmemektedir.

Yapılan görüşmelerde uygulamacıların genellikle kendileri ile ilgili işlemlerden sonra, çocukların başına gelenden haberdar olmadıkları gözlemlenmiştir. Bazıları hiç ceza verilmediğini düşünürken, bazıları yüksek cezalar verildiğini basından okuduklarını, ancak bunun gerçeği yansıtmadığını belirtmişlerdir. Bu nedenle çocukların bu süreçte yaşadıklarının ve bunların çocuklar üzerindeki etkisini görünür kılacak bir çalışma yapılması yararlı olacaktır.

Çocukların görüşlerini ifade etme, toplantıya veya gösteriye katılma hakları B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 14. maddesi ile güvence altına alınmıştır. Çocukların içinde bulunduğu toplumun yaşam koşullarından etkilenmemesi de düşünülemez. Bu nedenle çocukların bu sorunları şiddet içermeyen bir biçimde ifade etme ve tepki göstermelerinin bir hakkın kullanılması olduğunun kabulü de gerekmektedir. Öte yandan gösterilerin şiddet içerir hale gelmesi durumunda, çocukların zarar görme ihtimaline karşı korunmaları da onların hakları gereğidir. Ancak toplumun önemli bir kesimi, protesto, tepki gösterme gibi eylemleri hiçbir biçimde çocuklara özgü davranışlar arasında görmezken, bir diğer kesim ise tehlike altında olma riskine rağmen çocuğun sorunun çözümü mücadelesinin bir parçası olmasını kaçınılmaz kabul etmektedir.

Çocuğun her iki tutuma karşı korunmasını ifade eden şu görüş, toplumda bu konuda geliştirilmesi gereken anlayışı da özetlemektedir: "Çocukların ön planda kullanılması da yanlış, bazı kamu görevlilerinin kendilerini devletle öz-

deşleştirerek verdiği aşırı tepki de. Çocuklar örgütle devlet arasına sıkışmış ve bunların siyasetinin malzemesi olmuş durumda. Çocukların her iki yaklaşımdan da korunması gerekir.”

Özellikle kanun uygulayıcılar, çocukların gösteri yapma hakkı konusunda oldukça kısıtlayıcı bir tutum sergilemekte, örneğin kabul edilebilir nitelikte protesto eylemi örneği verememektedirler. Bu nedenle üzerinde çalışılması gereken önemli konulardan biri; çocukların ifade, gösteri ve yürüyüş haklarının toplumca kabul edilir hale gelmesi ve çocuklara bu haklarını kullanmalarını sağlayacak elverişli yolların gösterilmesidir.

Aynı zamanda ve bununla bağlantılı olarak, çocukların güvenliklerinin tehlike altında olduğu durumlarda, gösteri alanından çocuğun uzaklaştırılması ve çocuğun güvenliğini sağlayacak önlemlerin alınması konusunda da bir toplumsal duyarlılık yaratılmasına, bütün yetişkinlerin üzerinde hem fikir oldukları bir tutumun benimsenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Benzer bir biçimde bu konuda da çalışma yapılması gerekmektedir. Görüşmecilerden bir kısmı sivil toplum kuruluşları ve DTP'nin bu konudaki tutumunun etkili olacağı görüşündedir. Aynı zamanda toplumdaki kanaat önderleri ve aileler ziyaret edilerek gençlerin şiddet içeren gösterilerden korunmalarını sağlamak konusunda desteklerinin alınmasının da yararlı olacağı belirtilmiştir.

Bu konu üzerinde çalışılması, çocukluk kavramının toplum nezdinde tamamen anlamını kaybetmesini önlemek bakımından da önemlidir. Çünkü 2008 yılı sonlarından bu yana, polisin yanına durarak karşı taraftaki çocuklara taş atan çocuk görüntüleri de basında yayınlanmaya başlamıştır. Bu da, çocukların bir kavga içerisine sürüklenmesi

ve onları korumakla görevli kimselerin bunu teşvik etmeleri veya seyirci kalmaları gibi çok riskli bir durum yaratmaktadır. Aynı zamanda olaylara katılan çocukların yaşlarının çok küçülmekte olduğu görülmektedir.

[46]

Tutum değişikliğinde merkezi otoritenin tavrının çok önemli olduğu da hem ifade edilmiş hem de gözlenmiştir. Örneğin 21 Mart'ın bayram ilan edilmesi ve kutlamalara izin verilmesi sonrasında müdahalenin yumuşadığı dile getirilmiştir. Kanun değişikliği ve gerekli alt yapının hazırlanması zaman alacak olmakla birlikte, bu konudaki irade değişikliğini gösterecek politikacı ve yönetici tutumları, diğer ihtiyaçlar karşılancaya kadar çocukların bu olaylar sonucu zarar görmesini engellemekte etkili olacaktır. Bu nedenle çocuğun ifade özgürlüğü ve korunma hakkı çerçevesinde konuya yaklaşılmasını sağlayacak yeni politikaların geliştirilmesi ve yöneticilerin bunu destekleyecek tutum ve davranışları üzerinde çalışılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Basının bu konuyu ele alış biçimi de önemli bir sorun alanı olarak görülmekte ve medyada haberlerin yer alış biçiminin kanunun uygulayıcıların tavrını sertleştirdiği iddia olun-

maktadır. Bu nedenle, yapılacak çalışmalarda bir hedef grup da medya olmalıdır.

ÖNERİ 7 Uygulamaların izlenebilmesi ve gerekli politikaların zamanında oluşturulabilmesi için veri toplama ve değerlendirme sistemi güçlendirilmelidir.

Gerek görüşmelerde, gerekse raporun hazırlanması sırasında incelenen resmi istatistiklerde, çocukların durumunu anlamaya yarayacak güncel ve yeterli sayısal verinin bulunmadığı görülmüştür. Örneğin, tutuklu çocukların suç tiplerine göre sınıflandırmaları ve tutukluluk süreleri gibi veriler yayınlanan istatistiklerde yer almamaktadır. Bu da sorunun boyutunu güncel veriler ile anlamayı, dolayısıyla çocukların ihtiyaçlarına uygun biçimde ve zamanda doğru politikalar ile hizmet sunmayı güçleştirmektedir. Çocuklar için adaletin iyi ve doğru işleyebilmesi, verilerin ihtiyaca uygun biçimde toplanmasına bağlı bulunduğundan bu çerçevede yapılması gerekenlerden biri de; İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve TÜİK ile ortak bir çalışma başlatmaktır.

